

CONTROL ARQUEOLÒGIC A LA PLAÇA DEL VI, 4, DE GIRONA

Ana COSTA *, David VIVÓ *

L'immoble afectat per la intervenció arqueològica objecte del present estudi se situa a l'angle sud-oriental de la plaça del Vi de Girona, uns metres al sud de l'Ajuntament.

La realització de tot un seguit d'obres de rehabilitació a l'edifici per tal d'allotjar-hi la seu de la Caixa d'Arquitectes, implicava la realització d'un petit rebaix del nivell de circulació existent, per tal de sanejar l'espai i poder col·locar de forma segura un nou paviment (a la mateixa cota que l'antic). Aquests rebaixos es limitaven a una profunditat que oscil·lava entre els 30 i els 50 cm.

CONTEXT HISTÒRIC

La zona de la plaça del Vi constitueix el límit meridional del sector conegut com l'Areny. És aquest un topònim genèric, encunyat a partir del segle XII, referit a la zona situada al sud de les muralles de la Força Vella, a la riba oriental del riu Onyar i a l'entorn de la vella Via Augusta (carrers de la Draperia i Albergeries). Anteriorment el sector era conegut com l'alveus de l'Onyar. A partir del segle XIII, la urbanització d'aquest sector s'intensificà amb cases, horts i locals comercials. Una altra característica d'aquesta zona és la creació d'arcades i porticats per facilitar el creixement urbanístic en alçat. Així succeeix a la mateixa plaça del Vi tot i que l'immoble afectat se situa fora de la zona porxada.

Aquest edifici que actualment ocupa l'angle sud-oriental de la plaça del Vi se situava en realitat a cavall de la zona de l'areny i l'anomenat Cap de l'Areny, de més a migdia, a l'entorn de l'actual carrer Albereda. Precisament, ja el 1196 s'esmentava una propietat que Arnau Albereda tenia al Cap de l'Areny que aglutinava edificis, horts i vivers. Aquesta propietat se situava al sector on actualment s'ubica la placeta dels Bell-Lloc, espai que es troba immediatament a llevant de l'immoble objecte del present estudi. El 1245 s'esmenta la venda que els germans Vicenç Albereda i Arnaleta varen fer de la casa o sala que tenien a Girona, conservant encara la cambra, la botiga,

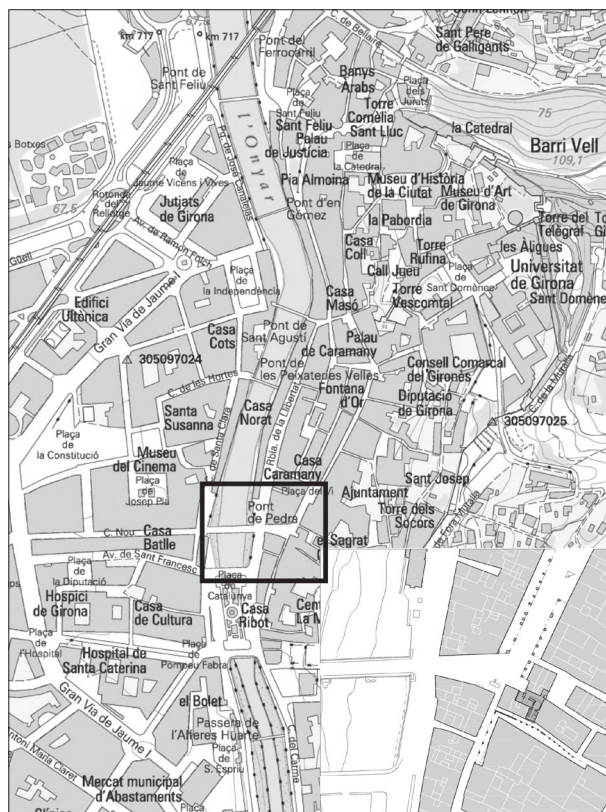

Figura 1. Ubicació de l'immoble.

l'obrador i una part del pati (AMG,MB,43). El que restava d'aquesta propietat va ser finalment venuda el 1302 a Pere de Bell-lloc. A partir d'aquest moment, la propietat va ser de la família Bell-lloc. Precisament una de les fases més destacades de l'edificació sembla situar-se al segle XV, moment en què l'edifici disposava d'un pati, concretament a la zona on durant el control arqueològic es va localitzar la cisterna. D'aquest pati encara se'n conserven alguns elements, especialment algun dels pilars i modillons que servien de base a la galeria. Al cadastre de 1716 l'immoble ja apareix dividit en diferents propietats i, de fet, al mur de tramuntana de l'espai on s'han realitzat les obres, es conserva encara una porta tapiada que comunicava la finca actual amb la resta de l'edifici.

* Laboratori d'Arqueologia i Prehistòria de l'Institut de Recerca Històrica de la Universitat de Girona

RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ

Els elements recuperats són dues cisternes -una sola en origen que es subdivideix en un moment indeterminat-, al sector nord-est del solar. També es localitzà un pou a la banda sud est, així com una altra cisterna o pou negre a la zona central de l'immoble, del qual solament es va poder documentar la seva coberta de rajols.

Cisterna

Situada a la banda nord-est del solar era originalment una sola i gran estructura en forma de L. Els límits nord i est coincidien amb les fonamentacions dels murs de límit de l'estança on se situa. Atès que en un moment determinat va ser subdividida en dos espais diferenciats descriurem els elements per separat.

Cisterna A

Aquest espai conserva l'estructura original i se situa al sud del conjunt. Les mesures són de 3'70 m. (est-oest) per 1'94 m. (nord-sud) i desconeixem la seva alçada total, ja que l'estructura es va trobar en bona part farcida amb terra i, al no quedar afectada per les obres, no es va excavar. Tot i això, i atenent a les dimensions de la cisterna B, podem pressuposar una alçada a l'entorn dels 4 metres. Els murs perimetrals estan formats amb blocs de pedra irregulars, carejats solament a la cara exterior, i rierencs, lligats amb morter i formant filades, tot i que molt desiguals. Per contra, la volta està construïda amb grans blocs de pedra paral·lelepípedes, allargassats, de fins a 1 m de longitud, disposats amb files que oscil·len entre els 20 i 25 cm d'amplada. La volta recolza pels seus extrems contra els murs perimetrals de la cisterna i no presenta una curvatura regular, ja que assenta a una cota lleument més baixa contra el mur nord que contra el sud. No hi ha indicis de cap mena de revestiment interior. El mur est se situa a la mateixa vertical del mur de llevant de l'estança. Al mur nord s'aprecia un tapiat realitzat amb rajols, en el qual s'hi aprecia un arc rebaixat. Aquest mur es va construir per subdividir la cisterna en dos espais diferenciats (A i B). En el moment de realitzar-se aquesta divisió tota la cisterna A va quedar fora de servei. Ho demostren dos fets. El primer és que la cisterna A s'ha trobat farcida amb terres, mentre que la B es conserva buida, ja que va ser usada fins fa poc temps. Per altra banda la cisterna A va quedar obliterada, mentre que la B es va anar adaptant a les noves capes de paviment col·locats a la sala i es va elevar l'alçada de la seva obertura d'accés. La trapa superior de la cisterna se situa a una cota situada un metre per sota del nivell de circulació actual.

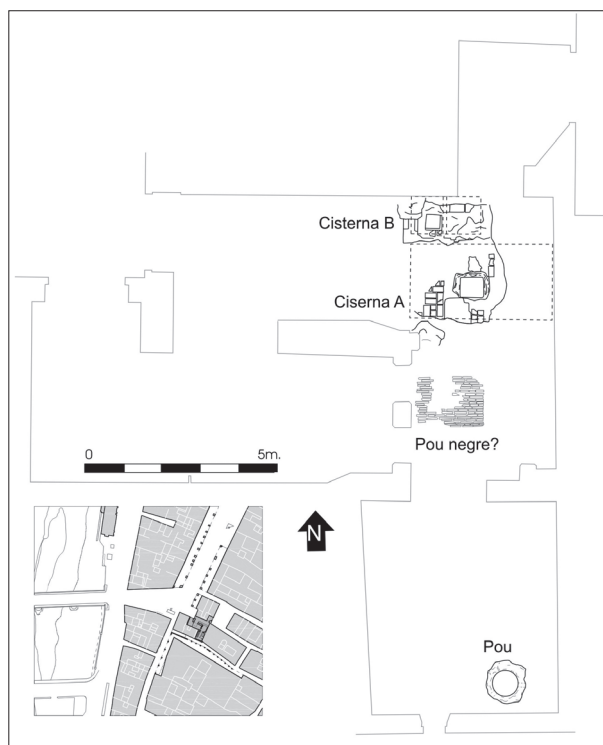

Figura 2. Planta general de la zona afectada.

Cisterna B

Fruit de la compartimentació en dos espais diferenciats es va crear una petita cisterna de 1'80 m. (es-oest) i 1 m. (nord-sud), però al mateix temps molt profunda (5 metres). La cisterna apareix completament arrebossada de ciment lliscat al seu interior, fet que impedeix apreciar els materials originals. Una successió d'esglaons metàl·lics enganxats al mur sud permeten l'accés a la cisterna fins a 3 m. de profunditat on a la meitat est hi ha un graó. La coberta de la banda est, a partir del límit de llevant de la trapa superior, és feta amb un arc molt rebaixat de rajols, inexistent a la banda contrària, on es presenta com un sostre pla, ja que el mur de límit és molt proper a la pròpia obertura. A diferència de la cisterna A aquesta part va mantenir-se en ús fins fa poc temps i el nivell de la seva obertura superior es va sobrealçar almenys un cop per adequar-lo a un nou nivell de circulació situat a una cota més elevada.

Altres indicis al sector nord

Durant la neteja del sector s'ha pogut apreciar l'existència de diferents pavimentacions, si bé molt malmeses i solament en espais reduïts. Sota les restes de l'enrajolat actual s'ha localitzat un paviment de rajoles vermelles (de 15 per 30 cm), situat escassament a 12-14 cm. Un tercer paviment, molt similar ja que presenta rajoles d'idèn-

tiques dimensions, se situa a 32 cm per sota del nivell actual. En aquest paviment i a tocar la zona de la cisterna original es conserva una llosa de pedra que pot ser indicatiu d'un paviment mixt de rajoles i lloses. Aquests dos paviments haurien funcionat amb la cisterna B però no amb la A, la boca de la qual se situa a una cota de 1m. de profunditat i que caldria relacionar amb un nivell de circulació no localitzat atès que les obres no profunditzaren més en el terreny.

El pou

A l'angle sud est de l'immoble s'ha localitzat una altra estructura, aparentment aïllada. Es tracta d'un petit pou de planta circular, amb 66 cm de diàmetre i bastit amb carreus de pedra quadrangulars, allargassats, lligats amb morter i disposats en filades regulars. L'estructura s'ha buidat solament en una profunditat de 75 cm i al seu interior s'hi aprecien dos forats quadrangulars disposats a una mateixa profunditat que devien servir per col·locar un giny que facilités l'extracció d'aigua.

La volta de rajols

A la zona central de l'immoble els rebaixos varen posar al descobert la part superior d'una petita volta de rajols. L'estructura ocupa una superfície de 1'30 m (nord-sud) i 1'80 m (est-oest). La volta s'orienta d'est a oest i apareix esfondrada per la seva zona central. Solament s'ha pogut apreciar parcialment ja que les obres no aprofundien més enllà dels 40-45 cm. en aquest sector. Algunes de les característiques de l'estructura (algunes tan objectives com les olors) fan pensar en un pou negre més que en una cisterna. El tipus d'enrajolat emprat situa amb posterioritat al s. XVII la construcció de l'estructura sense que s'hagin recuperat materials que permetin asseverar-ho completament.

Els elements recuperats cal relacionar-los directament amb l'ocupació de l'entorn en època medieval i moderna. Cal assenyalar que la distribució de l'espai en època medieval i moderna no devia respondre exactament als límits actuals del solar i que alguns dels elements localitzats podia situar-se originalment a l'aire lliure i no a l'interior d'un edifici com a l'actualitat. Així succeeix amb la cisterna, que es devia situar en un pati clos, com ho demostren els elements conservats al seu entorn i que fossilitzen encara part de la galeria que l'envoltava. També devia situar-se a l'aire lliure el petit pou localitzat a la banda sud, potser situat a un hort o pati annex a la casa.

No disposem de dades arqueològiques que permetin datar amb seguretat cap de les estructures. Tot i això cal

tenir present que la zona es va començar a urbanitzar de forma intensa a partir del segle XIII. L'estructura de la cisterna i del pou podrien situar-se en època medieval (estilísticament l'obra de la cisterna podria situar-se en ple segle XV), quan l'immoble era propietat dels Bell-lloc. Per contra la remodelació i divisió de la mateixa cisterna caldria situar-la en època més moderna (segles XVIII-XIX?), potser en el moment de subdividir-se la propietat, amb remodelacions posteriors (com la col·locació del morter lliscat al seu interior o la instal·lació dels graons). També als segles XVII-XVIII caldria situar la construcció de l'estructura en volta de la zona central. Tot i no haver pogut excavar el seu interior l'estructura i el sistema de cobertura emprat (una volta molt rebaixada de rajol) recorden més a un pou negre que a una cisterna per aigua. Aquesta mena d'estructures són molt habituals a la ciutat de Girona a partir dels segles XVII-XVIII, quan molts dels vells casals es reconverteixen en edificis de pisos amb diferents propietaris i que requerien d'un punt d'evacuació de deixalles dels diferents pisos, per la manca d'una xarxa de clavegueram adequada. Elements similars es varen poder identificar a les excavacions realitzades a l'entorn del vell hospital de Santa Caterina.

BIBLIOGRAFIA

CANAL, J., CANAL, E., NOLLA, J.M., SAGRERA, J. 1995, *La ciutat de Girona l'any 1535*, Història Urbana de Girona, Reconstrucció Cartogràfica, 2.

CANAL, J., CANAL, E., NOLLA, J.M., SAGRERA, J. 1998, *La ciutat de Girona en la primera meitat del segle XIV*, Història Urbana de Girona, Reconstrucció Cartogràfica, 3.

FERNÁNDEZ TRABAL, J. 1995, *Una família catalana medieval; els Bell-lloc de Girona, 1270-1489*, Barcelona.

PALAHÍ, L., NOLLA, J.M. (coord.) 2007, *Entre l'hospici i l'hospital. Evolució urbanística d'un sector de Girona: el carrer de Savaneres*, Barcelona.